

φώναξε:

— «Ώρα σας, καλή, Φώτο! Μπουχός να γίνουν οι δαχτοί σας!»

Αυτός όμως δεν την άκουσε. Ο Νάσος κάτι τούλεγε κείνη τη στιγμή, που τον έκανε να χαμογελάει. «Ετσι προσπεράστητε και γλήγορα χαθήκανε στο γύρισμα του δρόμου. Για λίγο άκουγόντανε το περπάτημά τους, τ' άρματα τους και τα πέταλα των μολαριών, π' ακολουθούσανε, φορτωμένα το ψαμί, το νερό και τ' άλλαρά τους πράματα. Η Χάδιω θυμωτά άκουσα, πώς είχε άποιμείνει, μπροστά σ' έναν ψηλό φράχτη, από παλιούρια κι' αγριανάκαθα, με την καρδιά θαλασσιμένη, γεμάτη ζήλεια, σά νταν αγόρι κ' ήθελε να πάη μαζί, από τους πρώτους» και πικραίνονταν βαρεία που την άφινανε πίσω: Είχε γυρίσει στο σπίτι δακρυομένη.

Ώστόσο, από τότε πουψυγαν, η μέρες περνούσανε κι' ούτε από το Λάμπρο Τζαβέλλα, ούτε από τα παλληκάρια του: Είχαν ειδησι καμιά, ούτε γραφή, ούτ' άνθρωπο. Κ' ήτανε τόση, σ' όλο το χωριό ή παραχή κ' η αγωνία, πουχανε θάλει θιγές στα ψηλάματα, ν' αγναντεύονε μὴν τύχη και φανή κανένα. Χίλια κακά περνούσαν απ' το νου τους. Κρυφή λαχτάρα, ριζή δάγκωκε κρυφά την καρδιά της κάθε γυναίκας, για τον άντρα της, για το παιδί της. Το ίδιο λαχταρούσε κ' η καρδιά της Χαϊτώσας. Μά για ποιόν; Δέ μπορούσε ποτέ να θάλλη ο νους της για το Φώτο. Μέσα της δεν τον είχε ξεχωρίσει, ούτε μία στιγμή, από τ' άλλα παλληκάρια, τ' αγόρια των καπετάνιων, που παίζανε τις αμάδες, πηδούσανε στις τρεις ή χόρευαν, την Κυριακή, μπροστά στον «Αη-Δονάτο, με τις λύρες. Κι' ούτε μπορούσαν να τον ξεχωρίση. Ήξερε καλά πώς οι γονιοί του είχαν αλλάξει λόγο με τους γονιούς μιας άλλης, όταν άνακμα ο Φώτος—συνηθισμένο αυτό στο Σούλι, ν' αρραβωνιάζονε τα παιδιά μικρά—δεν ήταν ούτε όχτω χρονιά κ' ήξερε άκόμα, πόσο ο λόγος του Σουλιώτη πω δέ γυρίζει, όπως το βόλι: άμα φύγη απ' το ντουφέκι. Μπορεί, για μία στιγμή, να γυτμήσ' η καρδιά της, τη μέρα που τον ειβε να φεύγη, πρώτη φορά, για πόλεμο. «Όμως ο νους της—ήταν αλήθεια η γελιότανε;—δεν είχε πάει παρά πέρα. Ώστόσο νά, που λαχταρούσε κι' αυτή σαν όλες τις γυναίκες του χωριού σαν κάποιον νύχε άγαπημένο, μέσα στα παλληκάρια που λείπανε μακριά. Δεν ξεχούσανε με τί θιασύνη τινάχτικε άπάνω και χύθηκε σαν άστροση, ένα μεσημέρι, π' άκουσε τις καμπάνες του «Αη-Δονάτου να χτυπάνε, σά δαυμονισμένες, σνάσει του λαού. Ήτανε κιάλας μαζωμένος κόσμος, έξω από την εκκλησιά, σαν έφτασε λαχνασιμένη. Άντρες, γυναίκες, παιδιά, θουζίνε γύρω από κάποιον άναμάλιαρη κουρελή, λασιωμένο, ιδρωμένο, σκονισμένο, που τρώμαζε να καταλάθη πώς ήταν ο Νάσος. Κι αί σά μέσα σ' όνειρο άκουγε τη φωνή του, άλλαγμαμένη, από τον κόπο και την αγωνία, να λήϊ στα πλήθη που τον άκούγαν:

— «Αδέφια, προδοσία!... Προδοσία μεγάλη κι' άτιμία του πασι!... Έρχουμα απ' τη Ζήτσα... Άπ' τ' μοναστήρι του Προφήτη Ήλιο, πάνω απ' το ποτάμι... Έρχουμα γλυτωμένους, απ' τη χάρη του προφήτη και του Θεού για να γλυτώσω και το Σούλι...

— Που άπαντήσατε τον πασι; ρώτησε, κόνοντας τον άντιπόμου ο Γιώργης Μπότσαρης, ποίτανε πολέμαχος.

— Αυτό, στο μοναστήρι... Φτάσαμε πρωί κ' είδαμε όλογορα, περβόραξο δ' τόπος απ' τους Άρβανίτες κι' απ' τ' έλογά τους που χλιμίντραγαν... Χαμογέλασε ο Άλγης άμα μας ειβε... αυτό το χαμόγελο, το φαρμακικό, που λένε πως τ'χει άμα στοχάζεται και σκεδιάζει άφανιμούς... «Καλώξω όρισε, όρ' Τζαβέλλα, ειπε στον καπετάνιο που κ' χύθηκε και τον φίλησε σαν ο Γιούδας το Χριστό... «Άβριο, του έαναλάει, να τοιασθήτε για πόλεμο!... «Και τώρα, άν άναπαί, πασα μου, άπολεγήθη ο καπετάνιος μας. Ο Άλγης σούφρωσε τα φρύδια του : «Όχι σήμερα, του λέει και έαναχαμογέλαει, γιατί είσαστε άποταμένοι... «Οί Σουλιώτες δεν άποσταίνουνε, πασα μου, ύντας πηγαίνουνε στον πόλεμο—τόση ο καπετάν-Τζαβέλλας. Μά τούτος του λέει πάλι: «Άφερμι, όρ' μετρού μ'! Μόν' έγω στείλει τους τοσχανταρούς μου μπροστά, να καρτερούμε τί γαμπέρι υάς φέρνου και έανακουθενιάζουμε... Και πρόσταξε να σφάζουνε για μας τα καλύτερα κριάρια, μάς έκανε τρπηζία, μάς φιλεψε μπλόκιο κρασί!...

— Άς τα, όρ', ατύοναί!... του φώναξε ο Γιώργης Μπότσαρης, κι' έλα στην προδοσία! Δέ θλίβεις, κακόν καιρό νάχης, πώς κρεμόμαστ' απ' τη γλώσσα σου;

— Ο πασάς, έακολούθησε ο Νάσος ντροπιασμένος, ειχε στείλει μπροστά τους τοσχανταρούς του, για να γυρίσουνε πίσω το θραδάκι και να μάς πούνε ψέμματα, τάχα πώς άπαντηθήκανε με τον έχθρο και πώς τότε σκορπίασε. Κι' ο σκοπός του ήτανε να μάς κρατήση ατύο, στο μοναστήρι, για να κάμη όσα ο διάολος τούχε ψυφήει στο μυαλό του. Άμα ήρθαν οι τοσχανταροί και φέρανε το ψεύτικο μαντάτο, πρόσταξε, την άλλη μέρα το πρωί να γίνουνε χαρές και πανηγύρια. Ψένανε σφαχτά, τρώγαμε, πίναμε, ζευκι και τραγουδι. Όλος ο κάμπος θουζίνε απ' το σεφέρι, πάνω από δέκα χιλιάδες. Ο πασάς ήρθε κάποια φορά, στη μέση και πρόσταξε Σουλιώτες κι' Άρβανίτες, να παραβγούνε στο πηδήμα και στο λιθάρι. Κάμαμ' άρχη από το πηδήμα: Είχανε σκάψει χαντάκι θαθύ και πλατύ... Παίρνανε άπάντα σημάδι φορά και το πηδάγαμε με μάς. Οί Άρβανίτες, οι πιο διαλεχτοί μέο' το σεφέρι, πηδήσανε πρώτοι. Άλλος έπεφτε μέσα στο χαντάκι: κι' άλλος τοσκιζότανε στην πέρα μεριά. Ήρθ' η άράδα μας. Χωρίς να θάλοουμε κακό στο νου μας, ξεζωτήγαμε τ' άρματα μας, βγαλάμε σκάλτσες και τοσαρούχια, πολλοί και τα ποικαιμία τους. Και πηδούσαμε δυό και τρεις βρασκελιές πέρ' από το χαντάκι. Ο Άλγης, που στεκότανε σ' ένα ριζοβουνάκι ως τριάντα βρασκελιές πάνω απ' το χαντάκι, έκανε πώς χαίροντανε που έαπερνάγαμε τους Άρβανίτες και μάς φώναξε:

— Άφερμι!... Άφερμι τριμα Σουλιώτε!

— Πάνω στο νταμάχι, που παλεύσαμε, δεν είχαμε δώσει προσοχή, πώς οι άλλοι Άρβανίτες, άρματωμένοι, μάς ζώναν όλοένα και πιο σφιχτά και κόντευε, απ' όρα σ' όρα, να μη υποσούμε ούτε να πηδήσομε. Ο Φώτος ο Τζαβέλλας, για ν' άποτροπήσει πια τους Άρβανίτες, στάθηκε στην άκρη του χαντακίου, στο γέιλο και το πηδήσε με μάς, χωρίς να πάρη φορά. Άμα τον ειβε ο Άλγης, να πηδάς έτσι, σαν τ' άλλα, κι' κτρινόσα, σηκάθηκε, φώναξε «σφερίμα και χτύπησε δυό φορές τα χέρια. Ήτανε το οινιάλο να μάς ριχτούνε τα σκυλιά. Πέσαν άπάνω μας σαν τ' άγριαμα. Άλλοι, έαρωμάτου όπως βρεθήκανε, πισατικηνε σκάθισοι στη στιγμή, δεθήκανε: άλλοι κάμαν άντίστασι, με γέρια, με νύχα και με δόντια: τά γιαταγάνια θερίσανε κεφάλια...

Μιά θουή σηκάθηκε από τα πλήθη π' άκουγαν:

— Άνάθεμα!... Άνάθεμα τον προδότη... τον άτιμο, τον τύρανο!... Ξετ' άρματ' άδέοφια!... Ξετ' άρματα!... Θάνατος στη Τουρκία!...

» Η φωνή του Γιώργη Μπότσαρη άκούστηκε πάνω απ' τη θουή του λαού:

— Σωπάτε ν' άκούσοιμε τά πάρα πέρα! Κι' έσύ, όρ', ρώτησε το Νάσο, πώς έγλιτώσα;

— Φώτο! του «Αη-Λιά! άποκρίθη το παλληκάρι: Βρέθηκα στην άκρη. Γλύστρησα, ριχτήκα στο ποτάμι: «Σαν πέρασα, πέρασα με τη βοήθεια του Θεού! Όχι πώς μ' ένοιωσε η προβιά μου η πώς λογαριαζα τί μάς περιμενε... Μά δεν ήθελα να μείνη το Σούλι χωρίς ειδησι, να μὴν ξέρη την προδοσία και να πάη έτσι άφανισμένο!

— Μπράθο σου, όρ' Νάσο! φωνάζανε πολλοί.

Και τον άγκαλιάσανε: και το φιλούσανε δακρυομένο.

— Την ώρα ποίπαζε στο ποτάμι, έακολούθησε το παλληκάρι, άκουσα τον Άλγη που φώναξε, λυσοαμένους: «Άπάνω του, όρ', χτυπάτε τον, τί τον φυλάτε! » Άδειασαν άπάνω μου έκαστοαριές ντουφέκια: το ρέμα έβραξε από το θόλι. Κολυμπώντας, μισός στο νερό και μισός στη φωτιά των Άρβανιτάδων, μπόρεσα να ξεφύγω. Πώς; Δεν το ξέρω, ούτ' ο ίδιος. Ο καπνός των ντουφεκιών με σκέπασε για κάμποση ώρα. Έτσι πέρασα πέρα και χώθηκα στην πυκνή καλαμιά. Με χάσανε: πιστέψανε πώς με θρήκε θόλι και θουάλασε στον πάρο. Τά μεσάνυχτα θήγαμε με προφύλαξι απ' τα καλαμιά και πήρα το δρόμο κατά δω. Την ημέρα κρυθόμουνα και τη νύχτα περπατοόσα, ως πού έφτασα για να πιάς πώ: Άδέφια, τοιαστήτε! Ο πασάς ό-που και νάνε πλάκωσε μ' όλο του το σεφέρι!

(Άκολουθε)

ΠΙΚ ΝΙΚ

Ο ΓΚΑΙΤΕ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ

Ο Γκαίτε έλεγε συχνά στους φίλους του:

— Ο άνθρωπος, για να μη χάση την ανθρωπιά του, πρέπει κάθε μέρα ν' άκούη ένα γλυκό τραγουδι, να διαβάξη ένα όραίο ποίημα, και—άν εινε δυνατόν—να έκφράξη και μερικές σωστές...Ιδέες!

Σουλιώσσα

(Στίχοσ είνου περιηγητού)